

BEDACHT IN HET NOORDEN

De cowboy van Spitsbergen

Verstrooide professoren op geitenwollen sokken. Het klassieke beeld van de wetenschapper. Maar achter de muren van universiteit en hogeschool wordt vernieuwend en spannend onderzoek gedaan. Aansprekende wetenschappers vertellen in deze krant over hun werk. Vandaag: Maarten Loonen.

Door Esther van der Meer

Verhalenverteller

Zet Maarten Loonen aan en hij gaat niet meer uit. Als er iemand gedreven over zijn vak kan vertellen, dan is het deze ecooloog die zijn carrière heeft gewijd aan het onderzoek naar trekvogels. Voor hem een schatkamer aan verhalen.

Dat verhaal begint op Schier en is onlosmakelijk verbonden met de gans. Uit een dorpje in Brabant kwam hij als student naar Groningen, omdat ze in het Noorden zulk bijzonder vogelonderzoek deden. "Dan zaten we in observatietorens op de kwelder een maand lang in ploegendienst het opvetten van de rotganzen te volgen. Je zag de vrouwtjes bol worden tot ze waggelden, het vet hangend tot onder de knieën, krachten verzamelend voor de overtocht en het broedseizoen."

Hij was meteen verkocht. "Voor mijn master zat ik in Canada tussen de sneeuwganzen. Daar liep ik, met een geweer om de schouder, aan de Hudsonbaai, in de ijsbeerhoofdstad van de wereld."

En het werd alleen maar mooier. In 1989 vertrok hij voor het eerst naar Spitsbergen om brandganzen te tellen. "De eerste keer dat je daar bent, weet je niet wat je meemaakt. De lucht is zo koud dat bergen op veertig, vijftig kilometer afstand dichtbij lijken. Ik sliep met mijn professor in een tentje. Dat kon toen nog, nu is dat veel te gevaarlijk."

Levenswerk

Die ganzen werden zijn levenswerk, al een kwarteeuw trekt hij met ze mee op hun reis naar het hoge noorden op zoek naar het beste gras. In het dorpje Ny-Alesund, waar hij jaarlijks twee maanden doorbrengt, is hij spreekwoordelijk geworden: als Maarten Loonen komt, dan komt de zomer. "Vanuit mijn hutje zie ik zeven gletsjers die in zee uitkomen. Eronder leeft een poolvos, ernaast zitten de ganzen te ruïen."

Loonen kent zijn dieren door en door, sommige kent hij van kinds af aan. Andersom geldt hetzelfde: de ganzen herkennen hem. "Er is één gans, die kent me zo goed, dat ze niet eens meer van haar nest afkomt als ik in de buurt kom. Ze



◀ **Maarten Loonen: "De brandganzen heeft mijn leven bepaald."**
Foto: Kees van de Veen

laat zich optillen en terugzetten zodat ik haar eieren kan tellen."

Het langjarig onderzoek van Loonen op Spitsbergen draait in de kern om aantallen en verspreiding: waarom gaan de ganzen naar Spitsbergen, een tocht van duizend kilometer vanaf Noorwegen, waar eten ze, hoeveel eieren leggen ze, hoeveel jongen krijgen ze en hoeveel daarvan overleven?

In de eerste jaren van zijn onderzoek leerde Loonen de fantastische planning van de ganzen kennen. Ze komen aan op Spitsbergen wanneer de eerste sneeuw smelt en het eerste gras groeit. Na aankomst zoeken ze bliksemsnel een geschikte plek om te broeden. De vrouwtjes zitten een kleine vier weken op het nest, bewaakt door het mannetje. Daar komen de vetreserves van pas die ze in het zuiden hebben aangelegd.

In de tijd dat de kuikens uitkomen en opgroeien tot jonge ganzen, gaan de ouders in de rui. Ze verliezen hun slagpennen en de

nieuwe groeien aan. Ook hier komt het weer aan op timing: tegen de tijd dat de jongen kunnen vliegen, hebben de ouders een nieuw verendek. Vlak voor de sneeuw komt, zijn ze gereed voor vertrek.

Klimaatverandering

Maar ingesleten gewoonten voldoen niet meer op Spitsbergen. In de afgelopen 25 jaar zag Loonen de veranderingen voor zijn eigen ogen voltrekken. "De gletsjers smelten. Als het in het dorp klinkt of er onweer komt, dondert er kilometers verderop een enorm stuk ijs in zee. De grootste gletsjer in het fird heeft zich zeker een kilometer teruggetrokken en de zomer begint twee weken eerder. Vroeger kwam ik hier op 30 juni. Nu ben ik er de vijftiende."

Tot 2007 had die opwarming geen zichtbare gevolgen, maar daarna kwamen sommige ganzen ineens eerder. "Dan zie je evolutie voor je ogen gebeuren. De oude

ganzen houden vast aan oude tradities, de jonge generatie ziet meer opties en past zich aan."

Nog een verandering: het aantal ganzen nam enorm toe. "Begin jaren zestig was de brandgans een zeldzaamheid rond het fjord. Nu zijn het er tweeduizend. In Nederland hebben we het tegenwoordig over een 'ganzenprobleem' en hebben we het zelfs over vergasen. Onvoorstelbaar."

Die toename van het aantal ganzen op Spitsbergen ziet Loonen vanzelf weer afnemen. "Er komen wel meer ganzen bij, maar niet meer voedsel. Bovendien heb ik de ganzen voer zien worden voor roofdieren: de komst van de poolvos, de toename van het aantal ijsberen. Het tij keert vanzelf."

Die veranderingen maken dat de ecooloog ook na al die jaren nog niet uitgekeken is op zijn werk. "De ganzen stellen me steeds weer voor verrassingen. Een paar jaar geleden hebben we ontdekt dat er ganzen zijn die geen tussenstop

meer maken in Noorwegen tijdens de voorjaarsstrek, maar in één ruk de hele vlucht vanaf Schotland maken. Dat had ik nooit gedacht."

Loonen en zijn studenten kijken nu of de keuze van de kilometerslange reis naar Spitsbergen ook te maken heeft met de kans op ziekte. "We hebben Nederlandse ganzen en ganzen van Spitsbergen laten onderzoeken door een dierenarts. Wat blijkt: de dieren van Spitsbergen zijn in topconditie, de Nederlandse dieren hebben meer infecties en groeien langzamer."

Zijn nieuwste project draait om een andere trekvogel: de stern. "Sinds alle geringde vogels van een collega zijn opgevreten, ligt dat onderzoek stil. Ik kom hier al zo lang, ik zie het als mijn taak om in dat gat te springen. Wat we als eerste in kaart willen brengen is zijn vluchtroute. Daarna zien we verder."

Want Maarten Loonen is nog lang niet uitgeverteld.

Paspoort

Leeftijd: 53.

Woonplaats: Haren.

Hobby's: biologie, duiken en tuinieren.

Kinderen: twee, die zijn ook mee geweest naar Spitsbergen.

Dat is voor mij heel speciaal.

Lievelingsdier: ik ben dol op de adéliepinguïn, maar ik kies toch voor de brandgans. Die heeft mijn leven bepaald.

Wat wilde u als kind later worden: cowboy. En dat ben ik eigenlijk ook geworden. In de zomers op Spitsbergen drijf ik de ganzen bij elkaar.

Favoriete website: www.rugsteunstern.nl